

فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۹، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۵، صفحات ۹۳-۱۲۰

اولویت بندی دهیاری های بخش مرکزی شهرستان جیرفت بر مبنای معیارهای توسعه روستایی

صالح شاهرخی ساردو، خلیل کلاتری، و بهروز حسن پور*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۹/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۷/۷

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر اولویت بندی دهیاری های مراکز دهستان های بخش مرکزی شهرستان جیرفت با توجه به معیارهای توسعه روستایی بود. ابتدا به روش آسنادی مهم ترین معیارها شناسایی شدند، سپس، با شیوه دلفی و با نظر متخصصان موضوعی و شوراهای اسلامی روستا (۲۵ نفر) در سه مرحله، مهم ترین معیارها در پنج بُعد اقتصادی و منابع، اجتماعی - فرهنگی، ارتباط با سازمان ها و نهادها، عمرانی و زیربنایی، و زیست محیطی با بهره گیری از ۴۲ زیرمعیار به صورت نهایی دسته بندی شدند. گزیدارهای پژوهش را دهیاری های پنج روستای مرکز دهستان ها تشکیل می دادند. در نهایت، پانزده متخصص و خبره در امور روستایی در قالب مصاحبه گروه متمرکز با مشورت، به مقایسه زوجی معیارها و گزیدارها بر اساس معیارها پرداختند. نتایج نشان داد که بیشترین وزن نسبی به معیار عمرانی و زیربنایی با وزن ۰/۳۳۰ و کمترین آن مربوط به معیار ارتباط با سازمان ها و نهادها با وزن

* به ترتیب، نویسنده مسئول و دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی دانشگاه یاسوج (saleh.sh0028@yahoo.com)؛ استاد بخش اقتصاد و توسعه کشاورزی دانشگاه تهران؛ و استادیار اقتصاد کشاورزی و عضو هیئت علمی مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان کهگیلویه و بویراحمد.

۰/۰۸۷ اختصاص دارد. زیرمعیارهای بهبود خدمات بهداشتی و درمانی، تشویق و ترغیب روستاییان به توسعه صنایع دستی و اهتمام به ترویج توسعه، و بازاریابی محصولات روستایی در رتبه‌های اول هر معیار برای تعیین عملکرد دهیاری‌ها در راستای توسعه روستایی قرار گرفتند.

کلیدواژه‌ها: مدیریت نوین روستایی، تحلیل سلسله‌مراتبی، عملکرد، توسعه روستایی، جیرفت (شهرستان).

***

مقدمه

توسعه پایدار مفهومی جدید با دورنمای متنوع برای نواحی شهری و روستایی است (Hashemkhani Zolfani and Kazimieras Zavadskas, 2013)، که برای تحقق آن، باید بخش‌های اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و سیاسی یک کشور به موازات یکدیگر توسعه پیدا کنند، زیرا فرایند توسعه از طریق اجرای برنامه‌ها و پروژه‌ها در بخش‌های یادشده امکان‌پذیر است (Nooripoor and Shahvali, 2005: 71). از طرفی، مناطق روستایی در اکثر کشورهای آسیا-اقیانوسیه سهم قابل توجهی در سیاست‌ها و برنامه‌ها در سطح ملی ایفا می‌کنند (Singh, 2012: 32)، چرا که توسعه پایدار سرزمین، در گرو پایداری فضاهای روستایی در ابعاد مختلف، می‌تواند نقش مؤثری در توسعه منطقه‌ای و ملی داشته باشد (رضوانی، ۱۳۸۸: ۱۵). در همین راستا، برنامه‌ریزی توسعه پایدار روستایی مؤلفه‌های مختلف مدیریتی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را دربرمی‌گیرد (استعلاجی، ۱۳۹۱: ۲۵۴).

مدیریت روستایی فرایند سازمان‌دهی و هدایت جامعه و محیط روستایی از طریق شکل دادن به سازمان‌ها و نهادهاست. این سازمان‌ها و نهادها ابزارها یا وسایل تأمین هدف‌های جامعه روستایی هستند، هدف‌هایی که توسط مردم روستا ترسیم و پذیرفته شده است (رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۸۲: ۸). افزون بر این، در گذشته‌های دور نیز بومی بودن مدیریت روستا مورد توجه بزرگ‌مالکان و خرده‌مالکان بوده است (شهبازی و شریفی تهرانی، ۱۳۹۰: ۱). در سطح محلی، نهادهای مدیریت روستایی شامل مجموعه‌ای از نهادهای خصوصی

است که مدیریت روستا را بر عهده دارند؛ پیشگامان و رهبران روستایی این نهادها با سازوکاری جدید به چالش‌های روستا پرداخته (Goodwin, 1998: 10) و با روندی یکنواخت و مستمر، به سوی مشارکت ذی‌نفعان در فرایند تصمیم‌گیری‌ها در سطوح محلی و روستایی حرکت کرده‌اند (Connelly et al., 2006; 270). بررسی روند مدیریت و حکومت‌های محلی روستایی در اکثر کشورها نیز نشان می‌دهد که توانمندسازی مردم و جوامع «به حاشیه رانده‌شده»، بهبود عملکرد حکومت‌ها و مدیریت‌های محلی، ارائه زیرساخت‌های عمومی و خدمات مناسب، پویایی فعالیت‌ها و رشد عادلانه بخش خصوصی از اهداف توسعه پایدار روستایی در نظر گرفته شده است (Douglas, 2005: 232). از طرفی، ایران نیز طی چند دهه اخیر، رهیافت‌های مدیریت روستایی متعدد را به منظور فراهم‌سازی محیط توانمندساز و حمایتی برای تضمین تحقق هدف اساسی توسعه روستایی پایدار تجربه کرده است (چوپچیان، ۱۳۸۵: ۳). مدیریت روستایی در ایران، در طول تاریخ، فراز و نشیب‌های متعدد داشته که به‌ویژه در سال‌های اخیر، سرعت بیشتری گرفته و دستخوش تغییر و تحولات زیادی به لحاظ تشکیلات و زیربنای قانونی بوده است (پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی، ۱۳۹۰: ۸۸). شناخت ده، به عنوان یک نظام حکومتی، به آغاز مشروطیت بازمی‌گردد که طی آن، قانون‌گذاران نخست کوشیدند به اداره و سازمان‌های حکومتی ساختاری نظام‌یافته دهند، به‌گونه‌ای که با تصویب قانون تشکیل ایالات و ولایات در سال ۱۲۸۵ خورشیدی روستا به عنوان کوچک‌ترین واحد حکومتی پذیرفته شد. اگر چه قوانین مربوط به امور مدیریت روستا تغییر می‌کرد و هیچ‌کدام کاملاً یا اصلاً به اجرا در نمی‌آمد، قانون دیگری که البته برخی اوقات جنبه تکمیلی داشت، بر قانون قبلی اضافه شده یا جانشین آن می‌ش (مولایی هشتچین، ۱۳۹۱: ۴). در همین راستا، مشکلات اجرایی مدیریت روستایی سبب شد تا در سال ۱۳۷۷، با تصویب قانونی به نام قانون تأسیس دهیاری‌های خودکفا در روستاهای کشور، به وزارت کشور اجازه داده شود تا برای اداره

امور روستاها سازمانی به نام دهیاری تأسیس کند (پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی، ۱۳۹۰: ۷۶). در کشور ما، به علت تمرکز تصمیم‌گیری‌ها در مرکز، مدیریت‌های منطقه‌ای و محلی کمتر مورد توجه قرار می‌گیرند؛ این روند در روستاها با شدت بیشتری همراه بوده که البته با شکل‌گیری نهادی نوین در زمینه مدیریت روستایی، این مشکلات به حداقل رسیده و آینده روستاهای کشور متکی بر ظرفیت جوامع محلی آن است (عنابستانی و قربانی، ۱۳۹۳: ۱۲۴). به هر حال، در وضعیت کنونی، مرتبط‌ترین نهاد موجود در ساختار مدیریتی جامعه روستایی که حلقه اتصال بین دولت و مردم به‌شمار می‌رود، همین دهیاری‌هاست (صفی‌یاری، ۱۳۹۰: ۲). انتخاب و گزینش مدیریت در سطح محلی شباهت زیادی به انتخاب مدیریت در سطح شهری و ملی دارد (Douglas and Carnes, 2012: 3). از سویی، عواملی از جمله تضمین یکپارچگی و ترکیب خط‌مشی‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی، تقویت، اجرا، نظارت و پاسخ‌گویی، ارتقای مشارکت و تقویت ظرفیت محلی برای توسعه پایدار در عملکرد ساختار نوین مدیریت در روستا اهمیت دارند (Clemens, 2003).

تثبیت موقعیت سازمانی و تشکیلاتی دهیاری‌ها، نیازمند مطالعه، ارزیابی، و تجزیه و تحلیل تجارب دست‌اندرکاران ستادی در این زمینه است. از طرفی، با توجه به نقش کلیدی دهیاری‌ها در توسعه پایدار روستایی، ارزیابی و اولویت‌بندی دهیاری‌ها با توجه به معیارهای توسعه پایدار روستایی می‌تواند در افزایش آگاهی مدیران ستادی در این زمینه مفید واقع شود. اولویت‌بندی دهیاری‌ها مقدمه برنامه‌ریزی و تخصیص منابع برای آنهاست و نتیجه حاصل از آن چارچوب و اصول ناظر بر برنامه‌ریزی برای دهیاری‌ها را مشخص می‌کند.

موضوع پایداری در برنامه‌ریزی توسعه روستایی بسیار اهمیت دارد. موضوع پایداری دارای ابعاد مختلف فنی، مالی، اقتصادی، اجتماعی و بوم‌شناختی است که به لحاظ عملکردی با هم ارتباط دارند و همراه با یکدیگر اجرای طرح‌های ویژه را در مدت طولانی میسر می‌سازند (احسانی، ۱۳۹۳: ۳۱). به نظر می‌رسد که با ایجاد مدیریت نوین روستایی مبتنی بر اصل مشارکت مردمی و اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی می‌توان به

توسعه و به دنبال آن، توسعه پایدار روستایی دست یافت (داوری، ۱۳۹۳: ۳۹). سازمان‌های مدیریتی مناطق روستایی به عنوان متولیان فعالیت‌های اجتماعی روستا باید عهده‌دار برنامه‌های توسعه پایدار روستاها شوند و با اعمال نوعی کنترل خاص، امکان تحول در تمامی بخش‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و زیست‌محیطی را فراهم سازند (لهسایی‌زاده، ۱۳۸۸: ۴۹).

در اینجا، یادآور می‌شود که تاکنون مطالعه‌ای شبیه پژوهش حاضر صورت نگرفته، اما در مطالعات پراکنده، برخی ابعاد، شاخص‌ها و معیارهای توسعه روستایی در قالب سنجش عملکرد دهیاران مورد توجه قرار گرفته است که در این قسمت، به برخی از آنها اشاره می‌شود.

احمدوند (۱۳۹۳: ۲۳) در مطالعه خود، با توجه به ابعاد پنج‌گانه توسعه روستایی (اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و منابع، زیست‌محیطی، عمرانی و زیربنایی، و ارتباط با سازمان‌ها و نهادها)، به بررسی عملکرد دهیاری‌ها پرداخته است. افزون بر این، نتایج مطالعه شرفی و همکاران (۱۳۹۳: ۵۱۶) نشان‌دهنده عملکرد دهیاران در شش بُعد توسعه کالبدی در روستا، تهیه و اجرای طرح‌های زیست‌محیطی، تعاملات اجتماعی و اداری، تهیه و اجرای طرح‌های فرهنگی و مذهبی و ورزشی، عرضه خدمات عمومی، و توسعه کشاورزی بوده است. همچنین، نتایج مطالعه مرادی و پاپزن (۱۳۹۱: ۱۸۴) نشان داد که عمده فعالیت دهیاران در زمینه اجرای طرح‌های هادی روستا فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و خدماتی زیربنایی و ارتباط با سازمان‌ها و نهادهای دولتی است. همچنین، بر پایه نتایج پژوهش فرآهانی و رستم‌خانی (۱۳۹۱: ۲۰۵)، دهیاری‌ها در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی - زیست‌محیطی نقش مثبت و مهمی در توسعه پایدار مناطق روستایی ایفا کرده‌اند. از طرفی، نتایج بررسی امینی و جمینی (۱۳۹۳: ۱۹۳) نشان داد که ارزیابی جامعه روستایی از عملکرد دهیاری‌ها، به ترتیب، متأثر از مؤلفه‌های عملکرد خدماتی، مدیریتی، اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی است که اینها خود جزئی از مؤلفه‌های توسعه پایدار به‌شمار می‌روند. شیخی و همکاران (۱۳۹۲: ۲۶) نیز در بررسی خود، اشاره می‌کنند که توجه دهیاران در مدیریت

روستا، به ترتیب، به ابعاد عمرانی، خدماتی، اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی اختصاص دارد، که مطابق با وظایف آنهاست.

در زمینه عوامل اثرگذار و مرتبط با حکمروایی و مدیریت روستایی محققانی نظیر ساتو (Sato, 2006: 281) و ژانگ و همکاران (Zhang et al., 2002: 93) ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی را دخیل می‌دانند. این در حالی است که به باور ویتز-شاپیرو (Weitz-Shapiro, 2008: 285)، بیشتر ابعاد حقوقی و دموکراسی در مدیریت روستایی پایدار دخالت دارند. وی در مطالعه خود نشان داد که پیوند مهمی میان عملکرد حکومت‌های محلی با نظام مورد حمایت روستاییان وجود دارد و برخی از سنجه‌های عملکرد حکومت‌های محلی از جمله فساد، ناکارآمدی و دیوان‌سالاری‌های محلی بر ارزیابی روستاییان از نحوه مدیریت‌های محلی اثرگذار است. در همین راستا نیز سازمان ملل (United Nation, 1996: 112) ابعاد نهادی نظیر تصمیم‌گیری‌های یکپارچه، ظرفیت‌سازی‌های محلی، آگاهی عمومی، دولت و نقش جامعه مدنی، چارچوب نهادی و قانونی و مشارکت عمومی را از شاخص‌های اصلی در توسعه پایدار روستایی معرفی می‌کند. از دیدگاه ری (Ray, 2002: 354)، توانمندسازی روستاییان و آموزش مستمر به آنها، نظارت مستمر و برنامه‌ریزی‌های هدفمند از ابعاد اثرگذار در بهبود مدیریت پایدار توسعه روستایی محسوب می‌شوند. از سویی، به باور واکر و گوس (Walker and Lowes, 1997: 44)، بسترسازی برای مشارکت تمامی روستاییان در فرایند توسعه روستایی، تمرکز بر عناصر و منابع بومی در فرایند توسعه روستایی در قالب سرمایه انسانی و اجتماعی، دسترسی اجتماعات روستایی به خدمات و نهاده‌های تولیدی، تقویت روحیه اعتماد به نفس و خوداتکایی در جوامع روستایی، ترویج شکل‌گیری نهادهای مدنی و تفویض اختیارات به واحدهای محلی از متغیرهای تأثیرگذار در بهبود مدیریت پایدار توسعه روستایی محسوب می‌شوند.

بررسی و جمع‌بندی پیشینه نظری نشان می‌دهد که بیشتر مطالعات مربوط به عملکرد دهیاری‌ها از دیدگاه جامعه محلی و روستاییان و آن‌هم به صورت تک‌بعدی یا دو‌بعدی انجام

شده و مطالعات اندکی به عملکرد دهیاری‌ها از بُعد پایداری و تمام ابعاد آن پرداخته‌اند. از سویی، از آنجا که مدیران بالادستی و کارشناسان سازمان‌های دست‌اندرکار توسعه روستایی سهم بزرگی در برنامه‌ریزی‌های مناطق روستایی دارند، سنجش نظرات و دیدگاه آنها در مورد حرکت دهیاری‌ها به سمت توسعه پایدار نیز بسیار مهم است. از طرفی، برنامه‌های مختلف توسعه روستایی با محدودیت‌های زمانی، منابع، نیروی انسانی، اعتبارات و مانند اینها مواجه است؛ بنابراین، اولویت‌بندی اهداف مورد نظر که در مطالعه حاضر همان دهیاری‌هاست، بسیار مهم و ضروری است.

با توجه به آنچه گفته شد، از آنجا که دهیاری‌های بخش مرکزی شهرستان جیرفت نیز که در طول چهارده سال اخیر شکل گرفته و تاکنون از لحاظ ارزیابی عملکرد از دیدگاه کارشناسان و مدیران سازمان‌های دست‌اندرکار توسعه روستایی واکاوی و اولویت‌بندی نشده‌اند، و با توجه به اینکه اولویت‌بندی معیارها و شاخص‌ها از شیوه‌های سنجش هدف‌ها یا خط‌مشی‌ها و اجرای برنامه‌ها و تعیین تقدم هر کدام از مقولات نسبت به موارد مشابه است (زیاری، ۱۳۹۳: ۱۴)، ضروری به نظر رسید که دهیاری‌های بخش مرکزی شهرستان جیرفت مورد مطالعه قرار گیرند تا با تعیین عملکرد و اولویت‌بندی آنها، بتوان بستری مناسب برای برنامه‌ریزی در راستای موفقیت هر چه بیشتر آنها فراهم کرد. بر همین اساس، مقاله حاضر در پی پاسخ‌گویی بدین سؤال است که «کدام دهیاری با توجه به معیارهای توسعه پایدار روستایی موفق‌تر عمل کرده است؟». بنابراین، هدف کلی مقاله حاضر اولویت‌بندی دهیاری‌های مراکز دهستان‌های بخش مرکزی شهرستان جیرفت بر مبنای معیارهای توسعه روستایی است.

مواد و روش‌ها

در پژوهش حاضر، از روش تحلیل سلسله‌مراتبی استفاده شده است و با توجه به اهداف مورد نظر، مراحل مختلف طی شده که شرح آن در ادامه آمده است (قدسی‌پور، ۱۳۸۵: ۱۰۶).

انتخاب معیارها و گزیدارها

اولین اصل تحلیل سلسله‌مراتبی^(۱) تعیین معیارها و گزیدارهای تصمیم‌گیری است. این روش یکی از شیوه‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره^(۲) است که توسط ساعتی^(۳) در سال ۱۹۸۰ به منظور ارائه راه حل‌هایی برای آن دسته از مسائل تصمیم‌گیری چندمعیاره که روابط و همبستگی متقابل در میان سطوح تصمیم‌گیری (هدف، معیارهای تصمیم‌گیری و زیرمعیارهای آن، و گزیدار یا آلترناتیو) وجود دارد، ارائه شده است. نخست، مهم‌ترین معیارهای عملکردی دهیاران به روش اسنادی شناسایی شدند. اساسنامه تشکیلات و سازمان دهیاری‌ها در سال ۱۳۸۰ به تصویب هیئت دولت رسید، که شامل کلیات، وظایف و بودجه و امور مالی دهیاری‌ها بود. ماده ۱۰ اساسنامه وظایف متعددی در ۴۸ بند برای دهیاری‌ها جهت دستیابی به توسعه پایدار مشخص کرده است. این وظایف بسیاری از امور مدیریتی، خدماتی، عمرانی و ... روستا را شامل می‌شود (پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی، ۱۳۹۰). در همین مرحله، از شیوه دلفی استفاده شد. عموماً در پژوهش‌هایی که از این شیوه بهره‌گیری شده، جامعه مورد مطالعه دربرگیرنده افراد صاحب‌نظر (متخصص) و نوع نمونه‌گیری نیز نمونه‌گیری هدفمند بوده است. دلیل اصلی استفاده از این نوع نمونه‌گیری آن است که هدف پژوهشگر جمع‌آوری اطلاعات از افراد و گروه‌هایی خاص است که در زمینه مورد نظر صاحب‌نظر به‌شمار می‌روند (ادیب حاج‌باقری و همکاران، ۱۳۹۰). بدین ترتیب، با نظر اعضای شوراهای اسلامی روستا (از هر روستا سه نفر و در مجموع، پانزده نفر)، کارشناسان و متخصصان ترویج و آموزش کشاورزی (سه نفر)، توسعه روستایی (چهار نفر) و جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی (سه نفر)، در مجمع ۲۵ و با توجه به شرایط منطقه مورد مطالعه مهم‌ترین معیارها به ترتیب زیر شناسایی شدند:

در مرحله اول دلفی، با توجه به اسناد و قوانین و وظایف یادشده، این وظایف در قالب پروتکل و پرسشنامه باز از افراد خواسته شد تا وظایف دهیاری را در قالب جمله بیان کنند. سپس، این نوشته‌ها در قالب چندین موضوع اصلی با توجه به ابعاد سه‌گانه توسعه پایدار

(اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی) در پنج حیطه اقتصادی و منابع، اجتماعی- فرهنگی، ارتباط با سازمان‌ها و نهادها، عمرانی و زیربنایی، و زیست‌محیطی به صورت نهایی دسته‌بندی شدند. لازم به ذکر است، از آنجا که وظایف مشخص شده‌اند، در مرحله اول، علاوه بر پروتکل کارشناسان، از اسناد ثانویه نیز کمک گرفته شد. در مرحله دوم دلفی، نتایج نهایی مرحله اول در قالب یک پرسشنامه با طیف بسته پنج‌گزینه‌ای لیکرت (از «کاملاً مخالفم» تا «کاملاً موافقم») در اختیار کارشناسان قرار گرفت و از آنها خواسته شد تا سطح موافقت خود را با معیارها و وظایف دهیاران اعلام کنند. در پایان این مرحله، با محاسبه میانگین یکایک گویه‌ها، وظایف و معیارهایی با مقادیر میانگین کمتر از $\frac{3}{5}$ حذف شدند؛ و در مرحله سوم، نتایج نهایی دور دوم در قالب پرسشنامه دیگری با طیف دوگزینه‌ای («موافقم» و «مخالفم») طراحی شد و از آنها خواسته شد که با توجه به شرایط منطقه مورد مطالعه، وظایف و معیارهای نهایی را شناسایی کنند. گویه‌ها و معیارهایی که بیش از ۶۶ درصد (بیش از دو سوم) موافقت آرای افراد حاضر در دلفی را به خود اختصاص داده بودند، به عنوان وظایف و معیار نهایی شناسایی شدند. در نهایت، پنج معیار اصلی و ۴۲ زیرمعیار به عنوان معیار و زیرمعیار نهایی شناسایی شدند. از طرفی، گزیدارهای پژوهش حاضر عبارت‌اند از: پنج روستای مرکز دهستان‌های اسفندقه (دولت‌آباد)، اسلام‌آباد (ده‌پیش سُفلی)، خاتون‌آباد (خاتون‌آباد)، دولت‌آباد (دولت‌آباد) و هلیل (نارجوئی).

طراحی درخت تصمیم‌گیری

در مطالعه حاضر، برای ترسیم درخت تصمیم‌گیری، از نرم‌افزار ۱۱ Expert Choice استفاده شده است (نگاره ۱). هدف اصلی در ابتدا قرار دارد و معیارهای اصلی (اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، عمرانی و زیربنایی، ارتباط با سازمان‌ها و نهادها، و زیست‌محیطی) و زیرمعیارها (۴۲ زیرمعیار اصلی) در زیر آن و گزیدارها (پنج روستای واقع در مراکز دهستان‌های بخش مرکزی شهرستان جیرفت) نیز در سمت چپ قرار دارند.

اسفندقه	<p>ابعاد اجتماعی فرهنگی</p> <p>کمک به حل اختلاف مردم تلاش در جهت توجیه دولت برای حمایت از برگزاری مراسمات فرهنگی و اجتماعی ارتقاء سطح آگاهی های جامعه روستایی از طریق آموزش های همگانی تلاش در جهت ارتقاء سرمایه اجتماعی روستا نصب تابلوهای با توصیه‌های ترویجی در مکان های پر رفت و آمد روستا حفظ بناها و آثار فرهنگی با تشریک مساعی سازمان میراث فرهنگی و اوقاف معرفی خانواده های بی سرپرست و بی بضاعت به سازمان بهزیستی و کمیته امداد جلب مشارکت مردم در تصمیم گیری‌ها</p>
ده پیش سفلی	<p>ابعاد اقتصادی و منابع</p> <p>تلاش در جهت جلب حمایت دولت برای ایجاد اشتغال کاهش فقر و فقرزدایی تلاش در جهت افزایش ارزش کالاهای اجتماعی تهیه تعرفه عوارض با همکاری شورا وصول عوارض مصوب مراجع قانونی تشویق و ترغیب روستائیان به توسعه صنایع دستی و اهتمام به ترویج توسعه و بازاریابی محصولات روستایی برآورد، تنظیم و ارائه بودجه سالانه دهیاری و متمم و اصلاح آن به شورا جهت تصویب تلاش در جهت ایجاد مؤسسات خد به ، صندقه قفای ، قضا الحسنه، اهدا ، ه قد ل اعانات ،</p>
خاتون آباد	<p>ابعاد عمرانی زیربنایی</p> <p>پیگیری راهسازی و اسعالت بهداشت و درمان مساجد و اماکن مذهبی تسهیل دسترسی مردم به آرد و نان مرغوب فراهم آوردن زمینه برای ایجاد خیابان ها، کوچه ها، پارک ها، فضای سبز و ... و همکاری در زمینه بهسازی روستا کمک در احداث پروژه‌های عمرانی تأسیسات تولید، توزیع آب، برق و مخابرات ایجاد و سازماندهی غسلخانه ها و گورستان و... اتخاذ تدابیر لازم برای حفظ روستا از خطر سیل، حریق و رفع خطر بناها و ...</p>
دولت آباد	<p>ابعاد ارتباط با نهادها و سازمان‌ها</p> <p>اعلام قوانین و فراین دولتی در جهت پیگیری اجرای طرح های عمرانی همکاری با سازمان ها و نهادهای دولتی و ایجاد تسهیلات لازم برای ایفای وظایف آنها در سطح دهستان ارسال گزارش های درخواست شده به شورا در موعد مقرر ارسال گزارش ماهانه فعالیت های دهیاری برای شورا اجرای مصوبات شورا همکاری با شورای بخش و بخشداری به منظور بررسی و صدور پروانه کسب گزارش پیشرفت یا عدم پیشرفت فیزیکی طرح ها به شورا و بخشداری و پیشنهاد راهکار همکاری با واحدهای امداد رسانی در هنگام وقوع حوادث و سوانح طبیعی ثبت موالید و متوفیات و تهیه آمار مربوط</p>
نازجویه	<p>ابعاد زیست محیطی</p> <p>حفظ محیط زیست روستا به منظور تداوم بخشیدن به حیاط و بقایای منابع طبیعی جلوگیری از تخریب مکان های تاریخی و طبیعی ایجاد عزم ملی برای زیباسازی محیط روستا درختکاری در بلوارهای اصلی روستا جلوگیری از آلودگی آب و خاک در روستا مدیریت پسماندها و فاضلاب روستایی حفظ و نگهداری از پوشش گیاهی و جنگل های واقع در حرم و مراکز روستا حفظ و نگهداری از منابع آبی سطحی و زیر زمینی واقع در حرم روستا</p>

انجام مقایسه‌های زوجی و ترسیم ماتریس

در این مرحله، از تصمیم‌گیرندگان اصلی خواسته شد تا به مقایسه زوجی اهمیت معیارها با توجه به هدف مورد نظر و بر اساس جدول ساعتی پردازند. بین وزن‌های اختصاص یافته برای مقایسه‌های زوجی رابطه معکوس وجود دارد. برای مثال، اگر معیار «الف» دو برابر معیار «ب» اهمیت داشته باشد، در نتیجه، معیار «ب» نصف معیار «الف» اهمیت دارد. همچنین، مقایسه هر معیار با خودش نیز عملاً امکان‌پذیر نیست. به همین علت، در هر ماتریس، نیمی از خانه‌ها خالی است. در این زمینه، باید عاملی به نام «نرخ ناسازگاری» را نیز مشخص کرد. اگر ارزیابی و مقایسه‌ها توسط پاسخ‌گویان با دقت کافی صورت نگرفته باشد، اندازه نرخ ناسازگاری نیز بزرگ‌تر خواهد بود. این کمیت تا مقدار $0/1$ قابل اغماض است؛ در غیر این صورت، باید مجدداً مقایسه‌ها توسط پاسخ‌گویان انجام گیرد.

از طریق فنون تصمیم‌گیری چندمعیاره به کمک محاسبات ریاضی، با در نظر گرفتن نظرات و ترجیحات تصمیم‌گیرندگان، چندین گزیدار با توجه به مجموعه‌ای از معیارها و شاخص‌ها با هم مقایسه و در نهایت، گزیدار بهینه مشخص می‌شود (اصغرپور، ۱۳۸۸: ۳۱۰). تحلیل سلسه‌مراتبی دارای یک ماهیت خبره‌گراست و نمی‌توان در آن همانند تحقیقات پیمایشی از تعداد زیادی از پاسخ‌گویان استفاده کرد و فقط افراد صاحب‌نظر و خبره و آن‌هم به تعداد محدود می‌توانند کار ارزیابی و تصمیم‌گیری را انجام دهند (نوری‌پور، ۱۳۷۸: ۸۱؛ Nooripoor et al., 2008: 137).

در پژوهش حاضر، با کمک و مشارکت پانزده متخصص و خبره در امور روستایی (از ادارات بخش‌داری چهار نفر، از بنیاد مسکن چهار نفر، از سازمان جهاد کشاورزی سه نفر، از اداره کل محیط زیست دو نفر، و از اداره کل منابع طبیعی نیز دو نفر)، مقایسات زوجی (معیارها، زیرمعیارها، گزیدارها بر اساس زیرمعیار) برای سؤالات پرسشنامه طراحی شده انجام شد (فنون ارزیابی مشارکتی شامل مصاحبه در قالب گروه‌های بحث متمرکز)؛ و بعد از جلسه، در هنگام رسیدن کارشناسان به اجماع درباره مقایسه‌های زوجی مطرح‌شده، نرخ

ناسازگاری به صورت مناسب به دست آمد. جدول ۲، مراحل انجام تحقیق حاضر را به صورت خلاصه نشان می‌دهد.

تلفیق نتایج و انجام اولویت‌بندی نهایی

در فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی، با توجه به ساختار درختی ترسیم‌شده، نتایج ارزیابی با هم تلفیق و اولویت‌بندی نهایی معیارها و زیرمعیارها در هر سطح مشخص شد و در نهایت، تعیین اولویت و هدف نهایی (تعیین گزیدارها) نیز صورت گرفت؛ و بعد از نهایی شدن قضاوت‌های کارشناسان، داده‌ها با نرم‌افزار ۱۱ Expert Choice تجزیه و تحلیل شدند. یکی از قابلیت‌های مهم و مفید نرم‌افزار EC امکان انجام تحلیل سنجش حساسیت است، بدین مفهوم که می‌توان با تغییر ضریب هر کدام از معیارها، نتیجه تغییر را بر انتخاب هر گزینه مشاهده کرد. شیوه تحلیل حساسیت گرافیکی اولویت‌ها، گزیدارها و معیارهای موجود و همچنین، ارتباط آنها را با یکدیگر بر اساس ویژگی‌ها و قابلیت‌های خود نشان می‌دهند. این شیوه باعث تأکید بر جنبه‌های مختلف رابطه جایگزین‌ها، معیارها و اولویت‌های آنها می‌شود (قدسی پور، ۱۳۸۵).

جدول ۲- مشخصات و ویژگی‌های پژوهش حاضر در یک نگاه

مراحل	روش	جامعه آماری	نمونه‌گیری	نمونه	ابزار جمع‌آوری داده‌ها
مرحله ۱	دلفی (Delphi)	کارشناسان و نخبگان ترویج، توسعه و برنامه‌ریزی روستایی (اساتید دانشگاه تهران، جیرفت، و اعضای شوارهای اسلامی روستا)	هدفمند	۲۵ نفر تا رسیدن به اشباع تنوریکی	در سه مرحله پروتکل و سوالات باز با تحلیل محتوا، پرسشنامه با طیف لیکرت و همچنین پرسشنامه دو گزینه‌ای (موافقم و مخالفم) (نتیجه شناسایی ۵ معیار اصلی در قالب ۴۲ زیرمعیار فرعی و ۵ گزیدار)
مرحله ۲ (مقایسات زوجی)	روش تصمیم‌گیری چندخصیصه‌ای یا تحلیل سلسله‌مراتبی	مدیران و کارشناسان ستادی برخی از مهم‌ترین سازمان‌های دست‌اندرکار توسعه روستایی	هدفمند	۱۵ نفر	پرسشنامه در قالب مقایسات زوجی بر اساس درخت تصمیم‌گیری با مقیاس ساعتی با همفکری و مشورت در قالب گروه‌های بحث متمرکز

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج و بحث

در این بخش، برای درک بهتر مقایسه‌های زوجی و ماتریس‌ها، یک نمونه از مقایسه‌ها و یک نمونه از وزن‌دهی نسبی آورده شده است. از نظر کارشناسان و مدیران ستادی، بیشترین وزن در بین معیارهای سنجش توسعه پایدار به معیار «عمرانی و زیربنایی» با ۰/۳۳۰ اختصاص دارد و کمترین وزن نسبی مربوط به معیار «ارتباط با سازمان‌ها و نهادها» با ۰/۰۸۷ است. ماتریس مقایسه زوجی مربوط به معیارهای توسعه پایدار دهیاری‌ها به همراه نرخ ناسازگاری (۰/۰۹) در جدول ۳ آمده، که حاکی از مناسب بودن قضاوت کارشناسان است. یکی از دلایل توجه کارشناسان به معیار عمرانی و زیربنایی در روستا و توسعه روستایی ایجاد امکانات زیربنایی، رفاهی و بهداشتی برای جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرهاست، که تا حدودی نیز بدین کار کمک کرده است. از طرفی، نتایج نشان داد که از دیدگاه کارشناسان، معیار اقتصادی دومین معیار مهم در تعیین عملکرد دهیاری‌ها برای اولویت‌بندی آنها در راستای توسعه پایدار بوده، که نشان‌دهنده اهمیت روستا و روستانشینی در اقتصاد و تولید ملی است.

جدول ۳- ماتریس مقایسه زوجی معیارهای توسعه پایدار روستایی برای اولویت‌بندی دهیاری‌ها

معیارها	اجتماعی-فرهنگی	اقتصادی و منابع	عمرانی و زیربنایی	ارتباط با سازمان‌ها و نهادها	زیست‌محیطی
اجتماعی- فرهنگی		۲	۱	۲	۳
اقتصادی و منابع			۲	۲	۲
عمرانی و زیربنایی				۳	۴
ارتباط با سازمان‌ها و نهادها					۳
زیست‌محیطی					

توضیح: نرخ ناسازگاری=۰/۰۹

منبع: یافته‌های پژوهش

اعداد خانه‌های ماتریس بیانگر اجماع کارشناسان در مقایسه‌های معیارها با هم است. اعداد سمت راست سلول‌ها بیانگر اهمیت معیارهای ردیف بالا و برعکس، اعداد سمت

چپ سلول‌ها بیانگر اهمیت معیارهای سمت چپ جدول است. برای نمونه، عدد ۲ در مقایسه زوجی معیار اجتماعی - فرهنگی با معیار اقتصادی نشان می‌دهد که معیار اقتصادی دو برابر معیار اجتماعی - فرهنگی مهم است. در نگاره ۲، وزن نهایی معیارهای مربوط به ترتیب اهمیت آمده است. معیارهای اجتماعی - فرهنگی، زیست محیطی و ارتباط با سازمان‌ها و نهادها، از دید کارشناسان، در رتبه‌های بعدی برای تعیین عملکرد دهیاری‌های مورد مطالعه قرار دارند.

Inconsistency = 0.09
with 0 missing judgments.

منبع: یافته‌های پژوهش

نگاره ۲- مقایسه وزن نسبی معیارها با هم در مقایسات زوجی

تجزیه و تحلیل و وزن‌های نسبی مربوط به زیرمعیارها در جدول ۴ آمده است. برای درک بهتر، معیارها و زیرمعیارها بر اساس وزن نسبی بالاتر رتبه‌بندی شده‌اند. همچنین، نرخ ناسازگاری به صورت جداگانه برای ماتریس‌ها در جدول آورده شده است، که همگی آنها حاکی از مناسب بودن قضاوت‌های کارشناسان بودند.

در نهایت، زیرمعیار بهبود خدمات بهداشتی و درمانی از معیار عمرانی و زیربنایی با وزن نسبی ۰/۲۰۶، زیرمعیار تشویق و ترغیب روستاییان به توسعه صنایع دستی و اهتمام به ترویج توسعه و بازاریابی محصولات روستایی از معیار اقتصادی و منابع با وزن نسبی ۰/۲۵۴، زیرمعیار تلاش در جهت ارتقای سرمایه اجتماعی روستا از معیار اجتماعی - فرهنگی با وزن نسبی ۰/۲۳۲، زیرمعیار جلوگیری از آلودگی آب و خاک در روستا از معیار

زیست‌محیطی با وزن نسبی ۰/۲۰۷، و زیرمعیار همکاری با شورای بخش و بخش‌داری به‌منظور بررسی و صدور پروانه کسب از معیار ارتباط با سازمان‌ها و نهادها با وزن نسبی ۰/۲۰۷ در رتبه‌های اول هر معیار برای تعیین عملکرد دهیاری‌های مورد مطالعه، با نرخ ناسازگاری ۰/۰۹، در راستای توسعه پایدار قرار گرفتند. از طرفی، در میان زیرمعیارهای عمرانی و زیربنایی، بهبود خدمات بهداشت و درمان با وزن نسبی ۰/۲۰۶ رتبه اول را به خود اختصاص داد و نظیف و نگهداری و تسطیح معابر و انهار عمومی و ... و لایروبی قنات و تأمین آب و روشنایی معابر روستا رتبه دوم را کسب کرد. همچنین، زیرمعیار تشویق و ترغیب روستاییان به توسعه صنایع دستی و اهتمام به ترویج توسعه و بازاریابی محصولات روستایی با وزن نسبی ۰/۲۵۴ از معیار اقتصادی و منابع، زیرمعیار تلاش در جهت ارتقای سرمایه اجتماعی روستا با وزن نسبی ۰/۲۳۲ از معیار اجتماعی - فرهنگی، زیرمعیار جلوگیری از آلودگی آب و خاک در روستا با وزن نسبی ۰/۲۰۷ از معیار زیست‌محیطی، و زیرمعیار همکاری با شورای بخش و بخش‌داری به‌منظور بررسی و صدور پروانه کسب، از معیار ارتباط با سازمان‌ها و نهادها با وزن نسبی ۰/۲۰۷ رتبه‌های اول را از دیدگاه کارشناسان به‌دست آوردند. رتبه‌بندی معیار، زیرمعیار، نرخ ناسازگاری و وزن نسبی آنها به‌طور کامل در جدول ۴ آمده است.

در مرحله مقایسه‌های زوجی گزیدارها (پنج دهیاری روستاهای مرکز دهستان) بر اساس زیرمعیارهای توسعه پایدار روستایی رتبه‌بندی و وزن‌دهی شدند و وزن نسبی به‌دست آمده برای هر کدام از گزیدارها بر اساس زیرمعیارها و نرخ ناسازگاری آنها در جدول ۵ آمده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، برای مثال، زیرمعیار بهبود خدمات بهداشت و درمان (X1) دهیاری روستای «دولت‌آباد دهستان اسفندقه» با وزن نسبی ۰/۲۴۹ رتبه اول را در بین پنج دهیاری مرکز دهستان به خود اختصاص داده است و دهیاری روستاهای «نارجویه»، خاتون‌آباد و دولت‌آباد» از لحاظ این زیرمعیار در رتبه‌های بعدی قرار دارند. نرخ ناسازگاری در مورد این ماتریس مقایسه زوجی ۰/۰۳ است.

جدول ۴- محاسبه وزن نسبی معیارها و زیرمعیارها

نرخ ناسازگاری (IR)	رتبه در زیرمعیار	وزن نسبی زیرمعیار	زیرمعیار	نرخ ناسازگاری (IR)	رتبه در معیار	وزن نسبی معیار	معیار
	۱	۰/۲۰۶	بهبود خدمات بهداشت و درمان (X1)				
	۲	۰/۱۶۵	تنظیف و نگهداری و تسطیح معابر و انهار عمومی و ... و لایروبی قنات و تأمین آب و روشنایی معابر روستا (X2)				
	۳	۰/۱۲۲	کمک در احداث پروژه های عمرانی تأسیسات تولید، توزیع آب، برق، مخبرات (X3)				
۰/۰۶	۴	۰/۱۱۳	فراهم آوردن زمینه برای ایجاد خیابان ها، کوچه ها، پارک ها، فضای سبز و ... و همکاری در زمینه بهسازی روستا در زمینه طرح هادی و ضوابط ساخت و ساز (X4)	۰/۰۹	۱	۰/۳۳۰	عمرانی و زیربنایی
	۵	۰/۱۱۰	اتخاذ تدابیر لازم برای حفظ روستا از خطر سیل، حریق و رفع خطر بناها (X5)				
	۶	۰/۱۰۰	تسهیل دسترسی مردم به ارد و نان مرغوب (X6)				
	۷	۰/۰۶۲	ایجاد و سازماندهی غسالخانه ها و گورستان و ... (X7)				
	۸	۰/۰۶۱	پیگیری راه سازی و آسفالت (X8)				
	۸	۰/۰۶۱	پیگیری مساجد و اماکن مذهبی (X9)				
	۱	۰/۲۵۴	تشویق و ترغیب روستائیان به توسعه صنایع دستی و اهتمام به ترویج توسعه و بازاریابی محصولات روستایی (X10)			۰/۲۳۶	اقتصادی و منابع
	۲	۰/۱۶۸	تلاش در جهت ایجاد مؤسسات خیریه و صندوقهای قرض الحسنه، اهداء و قبول اعانات و هدایایه نام روستا (X11)				
۰/۰۹	۳	۰/۱۴۱	تلاش در جهت جلب حمایت دولت برای ایجاد اشتغال (X12)				
	۴	۰/۱۳۰	وصول عوارض مصوب مراجع قانونی (X13)		۲		
	۵	۰/۱۰۱	کاهش فقر و فقرزدایی (X14)				
	۶	۰/۰۸۵	برآورد، تنظیم و ارائه بودجه سالانه دهیاری و متمم و اصلاح آن به شورا جهت تصویب (X15)				
	۷	۰/۰۸۲	تهیه تعرفه عوارض با همکاری شورا (X16)				
	۸	۰/۰۳۸	تلاش در جهت افزایش ارزش کالاهای کشاورزی (X17)				
	۱	۰/۲۳۲	تلاش در جهت ارتقاء سرمایه اجتماعی روستا (X18)				
۰/۰۸	۲	۰/۱۸۸	جلب مشارکت مردم در تصمیم گیری دهیاری (X19)		۳	۰/۲۲۵	اجتماعی - فرهنگی
	۳	۰/۱۲۷	معرفی خانواده های بی سرپرست و بی بضاعت به سازمان بهزیستی و کمیته امداد (X20)				
	۴	۰/۱۲۵	ارتقاء سطح آگاهی های جامعه روستایی از طریق آموزشهای همگانی (X21)				

نرخ ناسازگاری (IR)	رتبه در زیرمعیار	وزن نسبی زیرمعیار	زیرمعیار	نرخ ناسازگاری (IR)	رتبه در معیار	وزن نسبی معیار	معیار
	۵	۰/۱۲۳	حفظ بناها و اثار فرهنگی با تشریح مساعی سازمان میراث فرهنگی و اوقاف (x22)				
	۶	۰/۱۰۰	تلاش در جهت توجیه دولت برای حمایت از برگزاری مراسمات فرهنگی و اجتماعی (x23)				
	۷	۰/۰۵۷	کمک به حل اختلاف مردم (x24)				
	۸	۰/۰۵	نصب تابلوهای با توصیه‌های ترویجی در مکان های پر رفت و آمد روستا (x25)				
۰/۰۵	۱	۰/۲۰۷	جلوگیری از السودگی اب و خاک در روستا (x26)				
	۲	۰/۱۹۴	حفظ و نگهداری از منابع ابی سطحی و زیر مینی واقع در حریم روستا (x27)				
	۳	۰/۱۶۱	مدیریت پسماندها و فاضلاب روستایی (x28)				
	۴	۰/۱۴۸	حفظ و نگهداری از پوشش گیاهی و جنگل های واقع در حریم و مراتع روستا (x29)		۴	۰/۱۲۲	زیست محیطی
	۵	۰/۰۸۸	حفظ محیط زیست روستا به منظور تداوم بخشیدن به حیاط و بقایای منابع طبیعی (x30)				
	۶	۰/۰۸	جلوگیری از تخریب مکان های تاریخی و طبیعی (x31)				
	۷	۰/۰۶۵	درختکاری در بلوارهای اصلی روستا (x32)				
	۸	۰/۰۵۶	ایجاد عزم ملی برای زیباسازی محیط روستا (x33)				
	۱	۰/۲۰۷	همکاری با شورای بخش و بخشداری به منظور بررسی و صلور پروانه کسب (x34)				
	۲	۰/۱۴۵	اجرای مصوبات شورا (35)				
	۳	۰/۱۴۱	همکاری با سازمان ها و نهادها و ایجاد تسهیلات برای ایفای وظایف آنها در دهستان (x36)				
	۴	۰/۱۳۴	گزارش پیشرفت یا عدم پیشرفت فیزیکی طرح ها به شورا و بخشداری و راهکار (x37)				
۰/۰۸	۵	۰/۱۲۱	همکاری با واحدهای امداد رسانی در هنگام وقوع حوادث و سوانح طبیعی (38)		۵	۰/۰۸۷	ارتباط با سازمان‌ها و نهادها
	۶	۰/۰۸۳	ثبت موالید و متوفیات تهیه اما مربوط (x39)				
	۷	۰/۰۵۹	اعلام قوانین و فرامین دولتی در جهت پیگیری اجرای طرح های عمرانی (x40)				
	۸	۰/۰۵۸	ارسال گزارش ماهانه فعالیت های دهیاری برای شورا (x41)				
	۹	۰/۰۵۱	ارسال گزارش های درخواست شده شورا در موعد مقرر (x42)				

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۵- محاسبه وزن نسبی گزیدارها بر اساس زیرمعیارها

نرخ ناسازگاری (IR)	وزن نسبی گزیدارها (پنج دهیاری مرکز دهستان) بر اساس زیرمعیار					زیرمعیار	معیارها
	دهیاری نارجوئیه (دهستان هلیل)	دهیاری دولت‌آباد (دهستان دولت‌آباد)	دهیاری خاتون‌آباد (دهستان خاتون‌آباد)	دهیاری دهپیش سفلی (دهستان اسلام‌آباد)	دهیاری دولت‌آباد (دهستان اسفندقه)		
۰/۰۳	۰/۲۲۲	۰/۱۹۴	۰/۱۹۴	۰/۱۴۱	۰/۲۴۹	(x1)	عمرانی و زیربنایی
۰/۰۸	۰/۲۵۵	۰/۲۵۱	۰/۱۳۲	۰/۰۹۴	۰/۲۶۹	(x2)	
۰/۰۸	۰/۰۹۷	۰/۱۸۷	۰/۳۴۶	۰/۱۹۷	۰/۱۷۳	(x3)	
۰/۰۷	۰/۱۴۵	۰/۲۵۴	۰/۲۲۵	۰/۰۸۵	۰/۲۹۰	(x4)	
۰/۰۲	۰/۱۰۹	۰/۲۵۲	۰/۲۱۸	۰/۱۶۹	۰/۲۵۲	(x5)	
۰/۰۳	۰/۱۲۶	۰/۲۵۷	۰/۱۹۴	۰/۱۷۰	۰/۲۵۲	(x6)	
۰/۰۷	۰/۲۵۹	۰/۲۵۹	۰/۱۹۹	۰/۱۷۰	۰/۱۴۳	(x7)	
۰/۰۵	۰/۱۱۱	۰/۲۷۰	۰/۱۱۳	۰/۰۸۶	۰/۴۲۰	(x8)	
۰/۰۵	۰/۰۸۹	۰/۲۶۵	۰/۱۶۲	۰/۲۰۵	۰/۲۷۹	(x9)	
۰/۰۶	۰/۰۹۱	۰/۴۰۶	۰/۱۳۱	۰/۰۸۵	۰/۲۸۷	(x10)	اقتصادی و منابع
۰/۰۴	۰/۰۹۴	۰/۳۶۶	۰/۱۳۷	۰/۱۶۸	۰/۲۳۵	(x11)	
۰/۰۲	۰/۱۷۵	۰/۲۹۷	۰/۰۹۱	۰/۱۵۷	۰/۲۷۹	(x12)	
۰/۰۵	۰/۰۹۶	۰/۲۷۵	۰/۲۰۶	۰/۱۳۰	۰/۲۹۴	(x13)	
۰/۰۸	۰/۱۸۵	۰/۳۸۳	۰/۰۹۲	۰/۰۸۴	۰/۲۵۷	(x14)	
۰/۰۶	۰/۰۹۷	۰/۲۵۰	۰/۲۵۰	۰/۲۱۵	۰/۱۸۸	(x15)	
۰/۰۱	۰/۱۱۰	۰/۲۴۸	۰/۲۴۸	۰/۱۴۶	۰/۲۴۸	(x16)	
۰/۰۰	۰/۱۲۵	۰/۲۵۰	۰/۲۵۰	۰/۱۲۵	۰/۲۵۰	(x17)	
۰/۰۶	۰/۰۷۲	۰/۱۳۵	۰/۲۱۳	۰/۲۵۱	۰/۳۳۰	(x18)	اجتماعی - فرهنگی
۰/۰۸	۰/۱۴۰	۰/۲۷۱	۰/۲۰۷	۰/۰۹۹	۰/۲۸۴	(x19)	
۰/۰۷	۰/۰۹۲	۰/۱۴۰	۰/۱۹۵	۰/۳۳۸	۰/۲۳۶	(x20)	
۰/۰۶	۰/۰۹۵	۰/۴۰۱	۰/۲۴۱	۰/۰۸۲	۰/۱۸۱	(x21)	

فرخ ناسازگاری (IR)	وزن نسبی گزیدارها (پنج دهیاری مرکز دهستان) بر اساس زیرمعیار						معیارها
	دهیاری نارجوئیه (دهستان هلیل)	دهیاری دولت‌آباد (دهستان دولت‌آباد)	دهیاری خاتون‌آباد (دهستان خاتون‌آباد)	دهیاری ده‌پیش سفلی (دهستان اسلام‌آباد)	دهیاری دولت‌آباد (دهستان اسفندقه)	زیرمعیار	
۰/۰۴	۰/۱۷۱	۰/۲۵۴	۰/۱۴۲	۰/۱۵۰	۰/۲۸۳	(x22)	
۰/۰۵	۰/۱۰۶	۰/۲۴۷	۰/۲۱۲	۰/۱۲۸	۰/۳۰۷	(x23)	
۰/۰۸	۰/۰۷۷	۰/۲۴۶	۰/۱۵۵	۰/۱۳۴	۰/۳۹۰	(x24)	
۰/۰۰	۰/۱۲۵	۰/۲۵۰	۰/۲۵۰	۰/۱۲۵	۰/۲۵۰	(x25)	
۰/۰۰	۰/۲۰۰	۰/۲۰۰	۰/۲۰۰	۰/۲۰۰	۰/۲۰۰	(x26)	
۰/۰۱	۰/۱۱۰	۰/۲۱۹	۰/۲۱۹	۰/۱۹۴	۰/۲۵۸	(x27)	
۰/۰۷	۰/۱۷۰	۰/۲۹۰	۰/۱۹۳	۰/۱۳۵	۰/۲۱۲	(x28)	
۰/۰۱	۰/۱۴۴	۰/۲۵۵	۰/۱۴۴	۰/۱۶۹	۰/۲۸۸	(x29)	زیست‌محیطی
۰/۰۸	۰/۱۲۸	۰/۱۳۵	۰/۱۸۳	۰/۲۱۰	۰/۳۴۳	(x30)	
۰/۰۲	۰/۱۴۶	۰/۲۲۶	۰/۱۶۸	۰/۱۶۸	۰/۲۹۲	(x31)	
۰/۰۷	۰/۱۵۴	۰/۲۶۸	۰/۱۶۳	۰/۱۳۷	۰/۲۷۹	(x32)	
۰/۰۵	۰/۰۷۷	۰/۱۰۷	۰/۱۸۰	۰/۲۴۶	۰/۳۹۰	(x33)	
۰/۰۲	۰/۱۳۸	۰/۳۲۸	۰/۱۳۸	۰/۱۲۹	۰/۲۶۸	(x34)	
۰/۰۹	۰/۱۵۲	۰/۲۴۵	۰/۱۲۳	۰/۲۰۵	۰/۲۷۴	(x35)	
۰/۰۷	۰/۱۲۴	۰/۲۴۴	۰/۱۹۱	۰/۱۳۲	۰/۳۰۸	(x36)	
۰/۰۵	۰/۰۹۲	۰/۲۷۴	۰/۱۷۸	۰/۱۳۵	۰/۳۲۲	(x37)	ارتباط با
۰/۰۳	۰/۱۹۵	۰/۲۲۹	۰/۱۷۳	۰/۱۷۳	۰/۲۲۹	(x38)	سازمان‌ها و
۰/۰۰	۰/۲۰۰	۰/۲۰۰	۰/۲۰۰	۰/۲۰۰	۰/۲۰۰	(x39)	نهادها
۰/۰۳	۰/۱۴۴	۰/۲۹۸	۰/۱۴۴	۰/۰۹۷	۰/۳۱۷	(x40)	
۰/۰۱	۰/۱۷۵	۰/۲۳۲	۰/۱۹۸	۰/۱۹۸	۰/۱۹۸	(x41)	
۰/۰۴	۰/۱۸۵	۰/۱۴۱	۰/۲۴۵	۰/۱۰۷	۰/۳۲۳	(x42)	

منبع: یافته‌های پژوهش

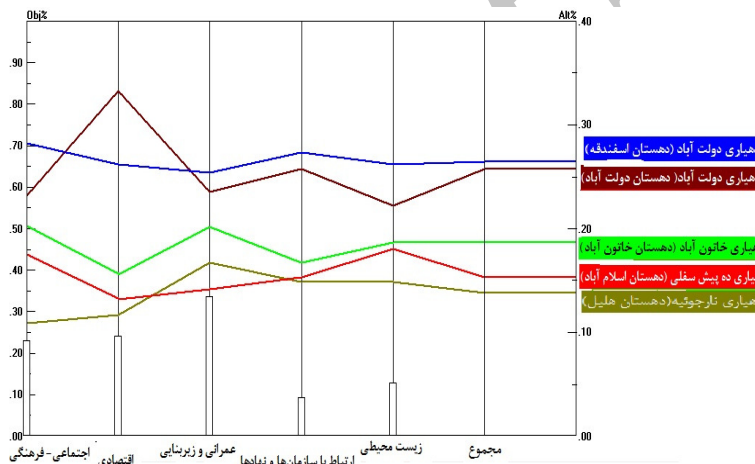
در نهایت، با توجه به ساختار درختی ترسیم شده، نتایج ارزیابی با هم تلفیق شده‌اند و هدف نهایی که اولویت‌بندی گزیدارهاست، به دست می‌آید. نخست، با توجه به هر معیار و زیرمعیار و نمودار تحلیل حساسیت، به صورت جزئی به رتبه‌بندی و اولویت‌دهی گزیدارها پرداخته شد (جدول ۶)؛ و سپس، رتبه‌بندی نهایی انجام گرفت. همانطور که ملاحظه می‌شود، با توجه به معیار و زیرمعیارهای عمرانی و زیربنایی، اجتماعی- فرهنگی، زیست‌محیطی، ارتباط با سازمان‌ها و نهادها، دهیاری روستای دولت‌آباد اسفندقه، در رتبه نخست قرار گرفت. همچنین، با توجه به معیار و زیرمعیار اقتصادی، دهیاری دولت‌آباد (روستای دولت‌آباد) در رتبه اول قرار گرفت.

جدول ۶- رتبه‌بندی جزئی گزیدارها بر اساس هر کدام از معیارها

اولویت‌بندی کلی و وزن نهایی	معیارهای توسعه پایدار در زمینه عملکرد دهیاری‌ها						اولویت‌بندی دهیاری روستاهای مراکز دهستان شهرستان چیرفت، با توجه به معیارهای توسعه پایدار روستایی
	ارتباط با سازمان‌ها و نهادها	زیست‌محیطی	اجتماعی- فرهنگی	اقتصادی	عمرانی و زیربنایی	ارتباط با	
۰/۲۶۵	۱	۱	۱	۲	۱	دهیاری دولت‌آباد (دهستان اسفندقه)	گزیدارها
۰/۲۵۸	۲	۲	۲	۱	۲	دهیاری دولت‌آباد (دهستان دولت‌آباد)	
۰/۱۸۶	۴	۴	۴	۴	۵	دهیاری ده‌پیش سفلی (دهستان اسلام‌آباد)	
۰/۱۵۳	۳	۳	۳	۳	۳	دهیاری خاتون‌آباد (دهستان خاتون‌آباد)	
۰/۱۳۸	۵	۵	۵	۵	۴	دهیاری نارجویه (دهستان هلیل)	
۱						جمع کل	

منبع: یافته‌های پژوهش

در پایان، اولویت‌بندی دهیاری‌ها انجام شد و با توجه به معیارها و زیرمعیارهای توسعه پایدار روستایی، دهیاری روستای دولت‌آباد (دهستان اسفندقه) با وزن نهایی ۰/۲۶۵ رتبه نخست را به خود اختصاص داد و دهیاری روستای دولت‌آباد (دهستان دولت‌آباد) با وزن نهایی ۰/۲۵۸، دهیاری روستای خاتون‌آباد دهستان خاتون‌آباد با وزن نهایی ۰/۱۸۶، دهیاری روستای ده‌پیش سفلی دهستان اسلام‌آباد با وزن نهایی ۰/۱۵۳ و دهیاری روستای نارجویه دهستان هلیل با وزن نهایی ۰/۱۳۸ در رده‌های بعدی قرار گرفتند. در جدول ۶، وزن‌ها و رتبه‌بندی نهایی و در نگاره ۳، نمودار تحلیل حساسیت نشان داده شده‌اند.

منبع: یافته‌های پژوهش

نگاره ۳- نمودار تحلیل حساسیت از دید کارشناسان

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

تحلیل یافته‌های مربوط به مقایسه معیارهای سنجش دهیاری‌ها نشان داد که از نظر کارشناسان و مدیران ستادی، بیشترین وزن یا اهمیت در بین معیارهای سنجش توسعه

پایدار به معیار «عمرانی و زیربنایی» اختصاص دارد، که نشان‌دهنده اهمیت این موضوع در تدوین برنامه‌های توسعه روستایی بوده و با نتایج مطالعات احمدوند (۱۳۹۳)، شرفی و همکاران (۱۳۹۳)، مرادی و پاپزن (۱۳۹۱) و شیخی و همکاران (۱۳۹۲) که حاکی از توجه و اهمیت بدین معیار و زیرمعیارهای آن است، مطابقت دارد. از طرفی، رتبه‌های بعدی، با توجه به وزن نسبی و اهمیت آن به ترتیب به معیارهای «اقتصادی و منابع» (مطابق با مطالعه شیخی و همکاران، ۱۳۹۲) و «اجتماعی - فرهنگی»، «زیست‌محیطی» و «ارتباط با سازمان‌ها و نهادها» (مطابق با مطالعات Sato, 2006, 281 و Zhang et al., 2002, 93) اختصاص دارد. همچنین، وزن‌دهی زیرمعیارها مشخص ساخت که زیرمعیار بهبود خدمات بهداشتی و درمانی از معیار عمرانی و زیربنایی با وزن نسبی ۰/۲۰۶، زیرمعیار تشویق و ترغیب روستائیان به توسعه صنایع دستی و اهتمام به ترویج توسعه و بازاریابی محصولات روستایی از معیار اقتصادی و منابع با وزن نسبی ۰/۲۵۴، زیرمعیار تلاش در جهت ارتقای سرمایه اجتماعی روستا از معیار اجتماعی - فرهنگی با وزن نسبی ۰/۲۳۲، زیرمعیار جلوگیری از آلودگی آب و خاک در روستا از معیار زیست‌محیطی با وزن ۰/۲۰۷ و زیرمعیار همکاری با شورای بخش و بخشداری به منظور بررسی و صدور پروانه کسب از معیار ارتباط با سازمان‌ها و نهادها با وزن نسبی ۰/۲۰۷ در رتبه‌های اول هر معیار برای تعیین عملکرد دهیاری‌های مورد مطالعه در راستای توسعه پایدار قرار گرفتند. با توجه به وزن‌دهی نسبی گزیدارها بر اساس زیرمعیار نیز نتیجه حاصل شده نشان داد که، همه آنها داری نرخ ناسازگاری مناسب بودند. در پایان، تلفیق یافته‌ها با استفاده از نمودار تحلیل حساسیت نشان داد که دهیاری روستای دولت‌آباد (دهستان اسفندقه) با وزن نهایی ۰/۲۶۵ با توجه به معیارها و زیرمعیارهای توسعه پایدار روستایی در رتبه نخست قرار گرفت و دهیاری روستای دولت‌آباد (دهستان دولت‌آباد) با وزن نهایی ۰/۲۵۸، دهیاری روستای خاتون‌آباد (دهستان خاتون‌آباد) با وزن نهایی ۰/۱۸۶، دهیاری روستای ده‌پیش سفلی (دهستان

اسلام‌آباد) با وزن نهایی ۰/۱۵۳ و دهیاری روستای نارجوئی (دهستان هلیل) با وزن نهایی ۰/۱۳۸ در رده‌های بعدی قرار گرفتند. بنابراین، می‌توان دهیاری روستای دولت‌آباد در دهستان اسفندقه را به عنوان نمونه و الگوی مناسب (با توجه به شاخص‌های مورد مطالعه) در راستای بهبود سایر دهیاری‌ها معرفی کرد؛ این یافته شاید بدین علت باشد که روستای اسفندقه از وضعیت منابع آبی بهتر برخوردار است و به همین علت دارای زمین‌های کشاورزی مرغوب بوده و علاوه بر کشت ذرت و گندم و جو بیشتر زمین‌های این روستا دارای محصول پسته است؛ و از آنجا که اسفندقه تنها روستایی است که در شهرستان جیرفت دارای کشت این محصول می‌باشد، وضعیت درآمدی در این روستا تقریباً بهتر از سایر روستاهای مورد مطالعه (به جز دولت‌آباد) است. همچنین، میزان بالا بودن دسترسی مردم این روستا به امکانات و نهاده‌های کشاورزی افزون بر موقعیت جغرافیایی مناسب‌تر نسبت به سایر روستاهای مورد مطالعه دیده می‌شود. از سویی، در روستای اسفندقه به علت وسعت جغرافیایی زیاد و نسبتاً به‌خاطر بالا بودن وسعت اراضی تحت مالکیت، اکثر مردم به کشت گندم و جو و محصولات جالیزی می‌پردازند، با توجه به این نکته، ایجاب می‌کند که مردم این روستا برای کاشت و برداشت این محصولات و نیز برای کاهش هزینه‌های برداشت، دسترسی بیشتری به ماشین‌آلات و ابزارآلات کشاورزی داشته باشند، که این خود باعث رفت و آمد کشاورزان به سازمان‌های جهاد کشاورزی و سایر سازمان‌های دست‌اندرکار می‌شود و از این‌رو، در مباحث ارتباطی نیز در رتبه اول قرار می‌گیرد. به‌علاوه، چون قسمتی از روستای اسفندقه در ناحیه آب و هوایی سرد و کوهستانی قرار دارد، دارای پوشش مرتعی بسیار زیادی نسبت به سایر روستاهای مورد مطالعه بوده و مستعد فعالیت‌های دامپروری است، که در مباحث زیست‌محیطی هم بسیار موفق عمل کرده است.

در پایان، می‌توان گفت که باید برنامه‌ریزان روستایی این نوع برنامه‌ریزی و سنجش عملکرد بر اساس توسعه پایدار را در رأس برنامه‌های خود قرار دهند. همچنین، با توجه به

شواهد سنجش عملکرد مدیران نوین روستایی در ایران از ابعاد توسعه پایدار، باید گفت که حرکت دهیاران به سوی پایداری و توسعه روستایی پایدار کاری سهل و ممتنع نیست، بلکه نیازمند نگاه و اندیشه آینده‌نگر و کل‌نگر بوده و بنابراین، برنامه‌ریزی میان و بلندمدت برای نیل بدان در چارچوب پایداری، ضمن حفظ و تقویت قابلیت ارتجاعی و برگشت‌پذیری نظام‌های انسانی- بوم‌شناختی، ضروری است. در این میان، محوریت عامل انسانی (روستاییان) و دهیاران به عنوان کنشگران اصلی مدیریت روستایی و علل فاعلی توسعه، و توسعه دانشی، بینشی و رفتاری از ابعاد ساختاری و کارکردی ضامن پایداری در بلندمدت خواهد بود. از سویی، از آنجا که معیار عمرانی و زیربنایی از دیدگاه کارشناسان بیشترین وزن نسبی را به خود اختصاص داده است و اولویت بالاتری نسبت به سایر معیارها دارد، پیشنهاد می‌شود منابع و بودجه دهیاری‌ها (دولتی و خودکفایی) با نظارت شوراهای آن مناطق، صرف عمران مناطق روستایی و بهبود و تقویت زیرساخت‌های خدمات بهداشتی و درمانی، راه‌های اصلی روستایی، پروژه‌های تأسیساتی برق و منابع آبی و ... شود؛ همچنین، برای انجام این کارها، دهیاری روستای اسفندقه به عنوان الگویی موفق مد نظر باشد.

از آنجا که معیار اقتصادی و منابع اولویت دوم مهم‌ترین معیار را به خود اختصاص داده است، باید دهیاری‌ها با راهنمایی و مشاوره بخشداری‌ها روستاییان را ترغیب و تشویق کنند که با توجه به ظرفیت‌های محلی، به کارآفرینی در بخش کشاورزی روی آورند تا از این رهگذر، بتوانند برای سایر افراد روستا و حتی شهری شغل ایجاد کنند و باعث رونق اقتصاد روستایی شوند. تدین منظور، پیشنهاد می‌شود که دهیاری روستای دولت‌آباد به عنوان الگویی موفق مد نظر باشد.

با توجه به اولویت زیرمعیار جلوگیری از آلودگی آب و خاک در روستا در معیار زیست‌محیطی، پیشنهاد می‌شود که دهیاری‌ها در راستای حفاظت از محیط زیست، تمام تلاش خود را به‌کار گیرند و با دعوت از کارشناسان محیط زیست به روستا در خصوص

تخریب و آلودگی‌های محیط زیست هشدارهای لازم را به روستاییان بدهند (بالا بردن آگاهی روستاییان). بدین منظور، پیشنهاد می‌شود که دهیاری روستای اسفندقه به عنوان الگویی موفق مد نظر باشد.

یادداشت‌ها

1. Analytical Hierarchy Process (AHP)
2. Multiple Criteria Decision Making (MCDM)
3. Tomas L. Saaty
4. Inconsistency Ratio (IR)
5. Focus Group Interview (FGI)

منابع

- احسانی، محمدرضا (۱۳۹۳)، *ارزیابی عملکرد اقتصادی- اجتماعی دهیاری‌های دهستان بویراحمد گرمسیری شهرستان گچساران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج.
- احمدوند، مصطفی (۱۳۹۳)، «بررسی تأثیر دهیاری‌ها بر توسعه پایدار روستایی در شهرستان بویراحمد». *روستا و توسعه*، سال ۱۷، شماره ۳، صص ۲۳-۴۲.
- ادیب حاج‌باقری، محسن؛ سرور، پرویزی؛ و صلصالی، مهوش (۱۳۸۹)، *روش‌های تحقیق کیفی*. تهران: بشری.
- استعلاجی، علی‌رضا (۱۳۹۱)، «بررسی الگوی مدیریت روستایی در ایران با تأکید بر مدیریت محلی و مشارکتی دهیاری‌ها». *جغرافیا*، سال ۱۰، شماره ۳۲، صص ۲۳۹-۲۵۸.
- اصغری‌پور، محمدجواد (۱۳۸۸)، *تصمیم‌گیری‌های چندمعیاره*. تهران: دانشگاه تهران.
- امینی، عباس و جمینی، داوود (۱۳۹۳)، «تحلیلی بر ارزیابی جامعه روستایی از عملکرد نهاد دهیاری با استفاده از رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری». *تحقیقات جغرافیایی*، سال ۲۹، شماره ۲ (پیاپی ۱۱۳)، صص ۱۷۷-۱۹۶.
- پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی (۱۳۹۰)، *مدیریت روستایی (آموزش مکاتباتی دهیاران، ویژه سومین آزمون غیرحضوری ۱۵۰۰۰ دهیار)*. تهران: وزارت کشور (سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور) با همکاری دفتر امور روستایی استانداری بوشهر، ۶۲۴ ص.

- چوبچیان، شهلا (۱۳۸۵)، *بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌های استان گیلان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد توسعه روستایی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی کرج، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران.
- داوری، محمدرضا (۱۳۹۳)، *تبیین الگوی مدیریت کارآمد در روستاهای فاقد مدیریت نوین (دهیاری)*، مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان بویراحمد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه یاسوج.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۸)، *مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران*. تهران: قومس.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا (۱۳۸۲)، «دهیاری‌ها و مدیریت توسعه پایدار روستا». گفت‌وگو با *نشریه دهیاری‌ها*، سال ۱، شماره ۲، صص ۴-۱۱.
- زیاری، کرامت‌الله (۱۳۹۳)، *اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای*. تهران: دانشگاه تهران.
- شرفی، لیدا؛ آگهی، حسین؛ و مرادی، خدیجه (۱۳۹۳)، «عملکرد دهیاری‌های دهستان بالادربند شهرستان کرمانشاه از دیدگاه دهیاران». *پژوهش‌های روستایی*، سال ۵، شماره ۳، صص ۴۹۸-۵۱۶.
- شیخی، حجت؛ پریزادی، طاهر؛ و ورمزیار، بیژن (۱۳۹۲)، «بررسی و ارزیابی عملکرد دهیاران در روند مدیریت و توسعه روستایی (مطالعه موردی: شهرستان همدان)». *برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)*، سال ۳، شماره ۳ (پیاپی ۱۰)، صص ۱۷-۳۲.
- صفی‌باری، رامین (۱۳۹۰)، *بررسی خلاءهای ظرفیتی دهیاری‌ها جهت افزایش کارایی آنها برای نیل به توسعه روستایی با مطالعه روستاهای شهرستان بناب از توابع استان آذربایجان شرقی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- عنابتانی، علی‌اکبر و قربانی، علی (۱۳۹۳)، «بررسی جایگاه درآمدهای محلی در تأمین بودجه سالانه دهیاری‌ها و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: استان خراسان شمالی)». *پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، سال ۳، شماره ۸، صص ۱۲۳-۱۳۵.
- فراهانی، حسین و رستم‌خانی، احمد (۱۳۹۱)، «بررسی و ارزیابی نقش دهیاری‌ها بر کیفیت زندگی در روستاها؛ مطالعه موردی دهستان کرسف شهرستان خدابنده». *مدیریت شهری*، شماره ۳۰، صص ۱۹۵-۲۰۶.
- قدسی‌پور، سیدحسن (۱۳۸۵)، *فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)*. تهران: دانشگاه صنعتی امیرکبیر (پلی‌تکنیک تهران).

- لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۸۸)، «مدیریت روستایی در ایران معاصر». *تعاون*، سال ۲۰، شماره ۲۰۳، صص ۴۹-۶۷.
- مرادی، خدیجه و پاپزن، عبدالحمید (۱۳۹۱)، «ارائه الگویی به‌منظور شناسایی عوامل بسترساز موفقیت دهیاری‌ها (مطالعه موردی: دهیاری‌های دهستان بالادربند شهرستان کرمانشاه)». *پژوهش‌های روستایی*، سال ۳، شماره ۲، صص ۱۷۵-۲۰۲.
- مولایی هشتچین، نصراله (۱۳۹۱)، «مدل و الگوی پیشنهادی مدیریت روستایی در ایران». *مجموعه مقالات همایش ملی توسعه روستایی*، شهریور ۱۳۹۱، دانشگاه گیلان.
- نوری‌پور، مهدی (۱۳۷۸)، *طراحی الگوی کاربرد رسانه‌های ارتباطی برای توسعه پایدار کشاورزی استان کهگیلویه و بویراحمد: مدل تصمیم‌گیری چندخصیصه‌ای*. پایان‌نامه دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز.
- Clemens, M. (2003), "The governance of rural areas: some emerging research issues and agendas". *Journal of Rural Studies*, 14: 5-12.
- Connelly, S.; Richardson, T.; and Miles, T. (2006), "Situated legitimacy: deliberative arenas and the new rural governance". *Journal of Rural Studies*, 22: 267-277.
- Douglas, D. (2005), "The restructuring of local government in rural regions: a rural development perspective". *Journal of Rural Studies*, 21: 231-246.
- Douglas, Arnold and Carnes, Nicholas (2012), "Holding mayors accountable: network's executives from Koch to Bloomberg". *American Journal of Political Science*, pp. 1-15.
- Goodwin, M. (1998), "Rural areas: some emerging research issues and agendas". *Journal of rural studies*, 14(1): 5-12.
- Hashemkhani Zolfani, S. and Kazimieras Zavadskas, E. (2013), "Sustainable development of rural areas' building structures based on local climate". *11th International Conference on Modern Building Materials, Structures and Techniques, MBMST Procedia Engineering*, 57: 1295-1301.

- Nooripoor, M.; Shahvali, M.; and Zarafshani, K. (2008), "Integration of communication media for horticultural sustainability: the application of multiple criteria decision making (MCDM)". *Agricultural and Environmental Sciences*, 3(1): 137-147.
- Nooripoor Sisakht, Sh. and Shahvali, M. (2005), "Environmental sustainability: from communication perspective". *Environmental Sciences*, 9: 71-86.
- Ray, C. (2002), "Towards a theory of the dialectic of rural development". *Rural Studies*, Vol. 3: 354-362.
- Singh, S. K. (2012), "Role of local government in rural development: the case of India". *First International Conference on Rural Development, Experiences and Future Plans in Local Development*, University of Sistan and Baluchestan, 14-16 February 2012.
- Sato, H. (2006), "Public goods provision and rural governance in China". *China: An International Journal*, 6(2): 281-298.
- United Nations (1996), *Indicators of Sustainable Development: Framework and Methodologies*. New York.
- Walker, D. H. and Lowes, D. (1997), "Rural management: opportunities and challenges in the application of AI". *AI Applications*, 11(2): 41-51.
- Weitz-Shapiro, R. (2008), "The local connection, local government performance and satisfaction with democracy in Argentina". *Comparative Political Studies*, 41(3): 285-308.
- Zhang, X.; Fan, S.; Zhang, Linxiu; and Huang, Jikun (2002), "Local governance and public goods provision in rural China". Available on: <http://www.ifpri.Org/divs/eptd/dp/papers/eptdp93.pdf>.